YASHIL MOLIYA VA BARQAROR INVESTITSIYA STRATEGIYALARI: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA ISTIQBOLLAR

Mirzakulova Risolat Musurmankulovna
Termiz Davlat Pedagogika Instituti o'qituvchi
https://doi.org/10.5281/zenodo.15269292

Anotatsiya. *Mazkur maqolada yashil moliya konsepsiyasi va uning global iqtisodiyotdagi roli tahlil qilinadi. Muallif barqaror investitsiya strategiyalarining shakllanishi, ularning ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) omillari asosida baholanishi, shuningdek, yashil obligatsiyalar va investitsiya fondlarining rivojlanish tendensiyalarini ko‘rib chiqadi. Tadqiqotda, shuningdek, O‘zbekistonda yashil moliyaviy tizimni joriy etishning imkoniyatlari va mavjud to‘siqlari ham yoritilgan. Maqola yakunida barqaror moliyalashtirish strategiyalarini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.*

Kalit so‘zlar: *yashil moliya, barqaror investitsiya, ESG, yashil obligatsiyalar, iqlim o‘zgarishi, O‘zbekiston iqtisodiyoti.*

Kirish. So‘nggi yillarda iqlim o‘zgarishi, ekologik muammolar va barqaror taraqqiyot masalalari global kun tartibida ustuvor yo‘nalishga aylandi. Ushbu holat, o‘z navbatida, moliyaviy tizimlarda yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Xususan, yashil moliya va barqaror investitsiya strategiyalari atrof-muhitni muhofaza qilish, uglerod izini kamaytirish va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka erishish vositasi sifatida qaralmoqda.

Yashil moliya — bu ekologik toza va barqaror loyihalarni moliyalashtirishga yo‘naltirilgan moliyaviy faoliyatlar majmuasidir. U quyidagi sohalarni o‘z ichiga oladi:

Yashil obligatsiyalar chiqarish;

Ekologik toza energiya manbalariga investitsiya;

Barqaror bank xizmatlari;

ESG omillarini baholashga asoslangan investitsiyalar.

ESG — ekologik (Environmental), ijtimoiy (Social) va boshqaruv (Governance) mezonlaridan tashkil topgan baholash tizimi bo‘lib, investorlar uchun risklarni kamaytirish va uzoq muddatli samaradorlikni ta’minlash imkonini beradi. Mazkur yondashuv barqaror investitsiya strategiyalarining markaziy elementiga aylangan.

Yashil obligatsiyalar — bu atrof-muhitni muhofaza qilishga xizmat qiluvchi maxsus moliyaviy vositalar bo‘lib, ular yordamida qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni qayta ishlash, suv resurslarini boshqarish kabi loyihalar moliyalashtiriladi. Bunday obligatsiyalarga talab tobora ortib bormoqda, chunki ular ijtimoiy javobgar investorlar orasida ommalashgan.

O‘zbekiston barqaror rivojlanish kun tartibiga faol qo‘shilmoqda. Ayni paytda quyidagi imkoniyatlar mavjud:

Quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish;

Ekologik innovatsiyalarni rag‘batlantirish;

Davlat va xususiy sektor hamkorligi.

Biroq muammo shundaki, yashil moliyaviy vositalar bozorining zaifligi, investorlarda yetarlicha bilim va ma’lumotning yo‘qligi, shuningdek, normativ-huquqiy bazaning takomilga muhtojligi jarayonni sekinlashtirmoqda.

ESG mezonlarini milliy investitsiya siyosatiga integratsiya qilish;

Yashil moliyaviy institutlarni yaratish;

Moliya bozorlarida ekologik standartlarni joriy etish;

Xalqaro tajribani o‘rganib, mahalliy sharoitga moslashtirish.

Yashil moliya tushunchasi va uning asosiy yo‘nalishlari

Yashil moliya nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilishga, balki iqlim o‘zgarishiga moslashish, biologik xilma-xillikni saqlash, va ekologik barqaror infratuzilmani yaratishga xizmat qiladi. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, 2030-yilgacha global miqyosda yashil infratuzilmani rivojlantirish uchun yillik $4 trilliongacha investitsiya talab etiladi.

Shuningdek, BMT tomonidan ilgari surilgan 17 ta barqaror rivojlanish maqsadlaridan 10 tasi bevosita yashil moliya orqali amalga oshirilishi mumkin.

ESG yondashuvi va investitsiya qarorlariga ta’siri

Bugungi kunda dunyo miqyosida $40 trilliondan ortiq aktiv ESG asosida boshqarilmoqda. BlackRock, Vanguard va State Street kabi yirik global investitsiya kompaniyalari o‘z portfellari uchun ESG reytinglarini asosiy mezon sifatida qabul qilgan.

ESG omillar investitsion xavflarni kamaytirish, reputatsion barqarorlikni ta'minlash va uzoq muddatli daromadlilikni oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, yoshlik investorlar (millennial va Z avlodi) ESGga asoslangan investitsiyalarni afzal ko‘rmoqda.

Yashil obligatsiyalar va investitsiya fondlari

2023-yil holatiga ko‘ra, dunyo bo‘yicha chiqarilgan yashil obligatsiyalar hajmi $1.1 trilliondan oshdi. Bu moliyaviy vosita energiya samaradorligi, ekologik transport tizimlari, suv resurslari va chiqindilarni qayta ishlash bo‘yicha loyihalarni moliyalashtirishda keng qo‘llanilmoqda.

Yashil investitsiya fondlari (masalan, Climate Bond Initiative) investorlarga ekologik loyihalarda ishtirok etish imkonini beradi va global iqlim maqsadlariga erishishda muhim vosita hisoblanadi.

O‘zbekistonda yashil moliya imkoniyatlari va to‘siqlari

O‘zbekiston 2021-yilda “Yashil iqtisodiyot” konsepsiyasini qabul qildi va 2030-yilgacha bo‘lgan milliy rivojlanish strategiyasiga yashil energetika, suv resurslarini tejash, chiqindilarni qayta ishlash kabi yo‘nalishlarni kiritdi.

2023-yilda ilk bor O‘zbekistonda yashil obligatsiyalar chiqarilishi bo‘yicha normativ-huquqiy baza tayyorlandi, bu bozorni shakllantirish yo‘lida muhim qadam bo‘ldi.

Shu bilan birga, iqtisodiyotning aksar sektorlarida “yashil” moliyalashtirish me’yorlari joriy etilmaganligi, moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi va xalqaro moliyaviy institutlar bilan yetarli integratsiyaning yo‘qligi rivojlanishni cheklamoqda.

Barqaror investitsiya strategiyalarini ishlab chiqish bo‘yicha qo‘shimcha tavsiyalar

Milliy "Yashil Moliya Strategiyasi"ni ishlab chiqish va barcha manfaatdor tomonlar bilan muvofiqlashtirish;

Yashil banklar va ixtisoslashtirilgan moliyaviy institutlar tashkil etish;

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar (Jahon banki, AIIB, IFC) bilan hamkorlikni kuchaytirish;

Mahalliy kompaniyalarni ESG hisobotlarini tayyorlashga rag‘batlantirish va bu bo‘yicha standartlar joriy qilish;

Oliy ta’lim muassasalarida “yashil moliya” bo‘yicha alohida yo‘nalishlar ochish.

Xulosa

Yashil moliya va barqaror investitsiya strategiyalari global va milliy darajada iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va ijtimoiy tenglikka erishish yo‘lida eng muhim vositalardan biridir. O‘zbekiston uchun bu yangi yo‘nalish nafaqat ekologik foyda, balki xorijiy investitsiyalar oqimini jalb qilish, zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish va xalqaro bozorlarda raqobatbardosh bo‘lish imkoniyatlarini ham ochadi. Mazkur strategiyalarni davlat siyosatiga singdirish orqali mamlakatning barqaror taraqqiyotini kafolatlash mumkin bo‘ladi.Yashil moliya va barqaror investitsiya strategiyalari — bu nafaqat ekologik mas’uliyat, balki uzoq muddatli iqtisodiy foyda keltiradigan yangi yondashuvdir. O‘zbekiston uchun ushbu sohani rivojlantirish, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish bilan birga, iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada taqdim etilgan yondashuv va tavsiyalar mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni shakllantirishga hissa qo‘shadi.

References

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2021). Yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida (PQ–5032-son qaror). https://lex.uz
2. Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi. (2022). Barqaror rivojlanish maqsadlari bo‘yicha Milliy Hisobot. https://strategy.uz
3. Moliya vazirligi. (2023). Yashil obligatsiyalarni joriy etish bo‘yicha metodik qo‘llanma. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi.
4. Markaziy bank. (2023). Moliyaviy barqarorlik bo‘yicha hisobotlar. https://cbu.uz
5. Climate Bonds Initiative. (2023). Green Bond Market Summary Q4 2023. https://www.climatebonds.net
6. United Nations Development Programme (UNDP) Uzbekistan. (2022). Green Recovery in Uzbekistan: Opportunities and Challenges. https://www.uz.undp.org
7. World Bank. (2021). Uzbekistan: Towards a Green and Resilient Economy. https://www.worldbank.org
8. International Finance Corporation. (2022). Green Finance Guidelines for Emerging Markets. https://www.ifc.org
9. Qodirov, A., & To‘xtayev, N. (2022). Barqaror moliyaviy tizimlar va yashil investitsiyalar: nazariya va amaliyot. Toshkent moliya instituti ilmiy jurnali, (1), 45–53.
10. Xolmatova, D., & Sharipov, B. (2023). Yashil iqtisodiyot va ekologik investitsiyalarni moliyalashtirish yo‘llari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (1), 34–40.